



SLOVENSKA.

A. Aškerc. **Primož Trubar.** Zgodovinska epska pesnitev. — Aškerc je pesnik protikato-liške tendence. Pri njem stopa pesniški moment vedno bolj v ozadje in kaže se prozaična tenden-cioznost, katere nepesniški namen je, diskredi-tirati ideje in vzore, kateri so največje umetnike in pesnike povzdignili k najvišjemu vzletu. Mislili smo, da bo Aškerc iz Trubarja naredil veliko kulturno-zgodovinsko pesnitev, v kateri se bo vglobil v bistvo katolicizma in prote-stantizma ter postavil nasproti dve veliki sve-tovni naziranji v svojem medsebojnem razmerju. Mislili smo, da bo iz Trubarja ustvaril idealno prikazen, katere blišč bo potegnil za seboj duhove in jih tiral „proč od Rima“, kakor sta šla Trubar in Aškerc.

Aškerc je to tudi hotel. Njegova knjižica je od prve do zadnje strani agitacija za verski odpad. A Aškerc je svoji sulici sam odlomil ost in nerodno pokazal vso žalostno praznoto svojega mišljenja. Aškerca je bilo pred vsem strah, da ne bi kdo mislil, da on sam Tru-barju kaj verjame! Kajti Trubar je prestavljal „Sveto pismo“, Trubar je delil sveto obhajilo pod obema podobama, Trubar je pridigal — same stvari, katere Aškerc že smatra za sila nazadnjaške. In ker se Aškerc tako silno boji, da ne bi niti senca suma padla nanj, da si je ohranil le še sled krščanstva, četudi od pro-tesantizma zvodenelega, rajši žrtvuje Trubarja in ga nam predstavi kot junaka, katerega slavlje je le hipotetične vrednosti. V uvodu Aškerc Trubarja najprej slavi kot „velikega moža“, potem pa ga poučuje, da je bil on pravzaprav velik nazadnjak, ker se je boril za dogme in za vero, kar smatrajo dandanes slo-venski naprednjaki za premagano stališče. Tru-bar se mora vendar zgražati, če ga doseže na onem svetu Aškerčev pouk:

Ali „evangelj“ ni knjiga naša,
„Sveto pismo“ in „postila“ ni ...
Spremenila se ji je vsebina
knjigi tvoji do današnjih dni.

Časa drugega smo mi sinovi!
Misli druge mislijo glavé
naše, srca čutijo drugače,
usta nam drugače govoré.

Samo v svojo moč mi epigoni
tvoji danes še verujemo;
ne za dogme, nego za spoznanje,
za resnico se vojskujemo. (Str. 7.)

Tako torej bravec najprej izvé, da se Trubar ni boril za spoznanje in za resnico, in če nam Aškerc zagotavlja, da on in njegovi somišlje-niki pod Trubarjevim praporom in imenom „korakajo v veseli boj“, se nam ta družba zdi jako neenaka in needina. Aškerčev uvod izzveni v tisto jako malo duhovito geslo se-danjih nemškonacionalnih agitatorjev: Odpadi kamor hočeš, samo da odpadeš od Rima!

Ravno s tem je pa pesnik že naprej po-kvaril vtisek svoje pesnitve. Aškerc je čisto prozaična natura in ne zna svojega junaka pri-kupiti čitatelju s tem, da bi razvil pred nami veličasten značaj, poln bogatih dušnih vrlin, entuziastično osebnost, katera vnema srca in z idealnim vzosom, s svetim, plamtečim navdu-šenjem, z globokim, kot skala trdnim prepri-čanjem vodi ljudstvo k resnici, dobroti in lepoti. Ko bi Aškerc to znal, bi bila njegova knjiga nevarno agitacijsko sredstvo za odpad od katoliške vere. A kdor hoče navdušiti, mora biti sam oduševljen; kdor hoče vneti, mora sam goreti. Hladno nam Aškerc izjavlja, da je Trubar sicer prav naredil, da je odpadel, a da je bil žal premalo radikalen, in da ravno nje-govo glavno delo, prevod „Svetega pisma“, v sedanjih časih, ko vemo, da ni verjeti Mojzesu, ampak Darwinu, da ni Jezus ideal, ampak Buddha, in ko vemo še veliko drugih reči, ki se skupaj imenujejo moderna veda, katerih pa Trubar še ni vedel, in se torej pravzaprav mi od njega nimamo ničesa učiti, ampak bi moral on ho-diti k nam v šolo — da torej summa summarum ravno tisto delo, zaradi katerega ga slavimo, nima nobene absolutne, ampak samo neko relativno vednost, ki je odvisna od našega kritičnega upoštevanja.

Epos tendenciozne verske vsebine, ki stoji na taki podlagi, je izgubljen. Najboljši verzi ga ne morejo rešiti. Kak drug pesnik bi bil to pomanjkljivo pesniško vsebino izpopolnil s sentimentalno liriko in bi bil zakril veliko neskladnost osnove z bliščečimi okraski. Aškerc je pa izključno tendenciozen, on je presuhoparen, da bi segel po liričnih motivih, vkolikor niso dani od predmeta samega.

A tudi predmet sam je Aškerc pojml sam zunanje. Vsakdo bi pričakoval, da bo naslikal Aškerc duševni proces odpada ob zgodovinskem Trubarju. Prehod iz katolicizma v protestantizem se vendar ne more izvršiti brez dolgotrajnega dušnega razvoja, brez velikih bojov, v katerih novi nazori polagoma zmagujejo nad starimi in ustvarjajo nov, od prejšnjega različen značaj. Kulturna sfera katoličanstva je tako obsežna in tako globoko prevzame vsega človeka, da je ni mogoče kar kratko utajiti. Boj dveh tako važnih svetovnih naziranj bi bil v resnici hvaležen predmet, vreden velikega pesnika, kateri bi lahko ob njem razvil vso svojo nadarjenost v tisočernih podrobnostih.

Tega pa Aškerc ni znal. V njegovi „zgodovinski epski pesnitvi“ ni niti katolicizem niti protestantizem očitno po svojih bistvenih znakih. Oseba junakova pa se nam predstavlja samo po nekaterih zunanjih dogodkih, katere lahko čitamo v boljši zvezi po zgodovinskih knjigah. Aškerc se ni niti najmanje vglobil v dušo svojega junaka. Njegovo delo je bilo, da je v slovenske verze spravil, kar nam nemško pripovedujeta Dimitz in Elze, oba jako enostranska vira. Kar je sam dodal, je tako plitvo, tako zunanje, da se nam zdi oseba Trubarjeva v Aškerčevi opremi še manj častljiva, nego je v prozaični zgodovini.

V prvi pesmi vidimo Trubarja pri škofu Bonomu. Tu nam naš junak pripoveduje data iz svojega življenja, kje je bil rojen, kod je študiral in tako dalje — kar učenci pri izpitu zdaj tudi že vedo — in se nam pohvali:

Tri dobre vendar imel sem reči:
izvrstni svoj želodec, bistro glavo
pa pevsko grlo. (Str. 17.)

Gotovo tri neprecenljive lastnosti! O drugih dveh so že doslej vedeli zgodovinarji, prvo pa je odkril — pesnik Aškerc! V Bonomu je hotel Trubar najbrže pokazati humanističnega cerkvenega kneza. A za to je mnogo preveč prozaičen in njegove besede so vsakdanje in puste brez vsakega žarka humanističnega krasoljubja. Pravilno je postavil Aškerc na čelo vsemu razvoju humanizem, ker so bili v resnici

humanisti začetniki verskega odpada. A značaj humanizma je Aškerc naslikal čisto napačno. Bonomo pravi:

V Italiji so vstali iz grobov
pisatelji poganski in njih duh
koraka zmagovito po Evropi.
In ni me sram povedati, jaz sam
visoko čislam pesnike latinske
in grške duhovite klasike. (Str. 19.)

Tako humanisti niso govorili. Rabili so pač klasične oblike in mitološke izraze, a niso očitno izjavljali, da je v njih poganski duh. Naslajanje ob starih oblikah je res vedno bolj nagibalo duhove k poganski nasladnosti, a ko bi bili humanisti tako odkrito spoznali in izrekli, da širijo poganskega duha, bi se bili taki možje, kakršen je Aškerčev Bonomo, postavili proti njim.

Čitatelja seveda najbolj zanima, zakaj in kako je Trubar postal protestant. Aškerc nam ga pokaže zopet v Celju, ko s prijatelji bokale prazni in pripoveduje, kako je ljudstvo silno nevedno, neizobraženo in babjeverno. Za čarovnika ga imajo in v hudiča verujejo! Ali je to vzrok, da postane Trubar luteran? Ali niso luterani mnogo bolj „čarovnice“ sežigali kakor katoličani? Ali ni Luter sam v peklenščka črnila metal? Neka kmetica — pravi Aškerc — se je baje Trubarju lagala, da se ji je Mati božja prikazala. Aškerc nas sicer opozarja pri tem, naj se nikar preveč ne smejemo, a vendar ga vprašujemo: Ali je to vzrok, da postane Trubar luteran? Prvi njegov reformatorski uspeh je ta, da se črnooka Barbka vanj zaveruje. Potem preskočimo v Ljubljano. Tu slišimo: „Jeli, to je pridigar ta Trubar!“ A kaj je pridigar, nam dobri Aškerc ne pove. Pač pa nam ve predstavljati zunaj meniha „odpustkarja“, ki prodaja odpustke. Tu se je pa Aškerc podal prav na dno med ono pisateljsko družino, ki nima s poezijo več nobene zveze, ampak ki jo slovstveni zgodovinarji pod naslovom pamfletistov izločujejo iz literarnega hrama. Dasi je zgodovinsko dokazano, da je „prodaja odpustkov“ luteransko obrekovanje, mora vendar nezgodovinski Aškerčev „odpustkar“ kričati: „Sto dnij za groš srebrn, sto dnij, sto dnij! Odpustki! Prav po ceni, prav po ceni!“ Trubarjevega nauka ne slišimo torej nič, pač pa moramo poslušati to potvaro katolicizma! A lepše še pride. Katoličani in luterani se na cesti stepejo. Tu ima Aškerc prijetno priložnost, da štiri strani napolni s praznim zmerjanjem. Hinavci, bedaki, šleve, dolgouhi hlapci itd. lete kar križem, a — to je tudi vse. Nič globjega, nič stvarnega, nič pesniškega!

Potem vidimo Trubarja v Loki pri Zidanem mostu. Preganjajo ga iz Ljubljane, ker je baje

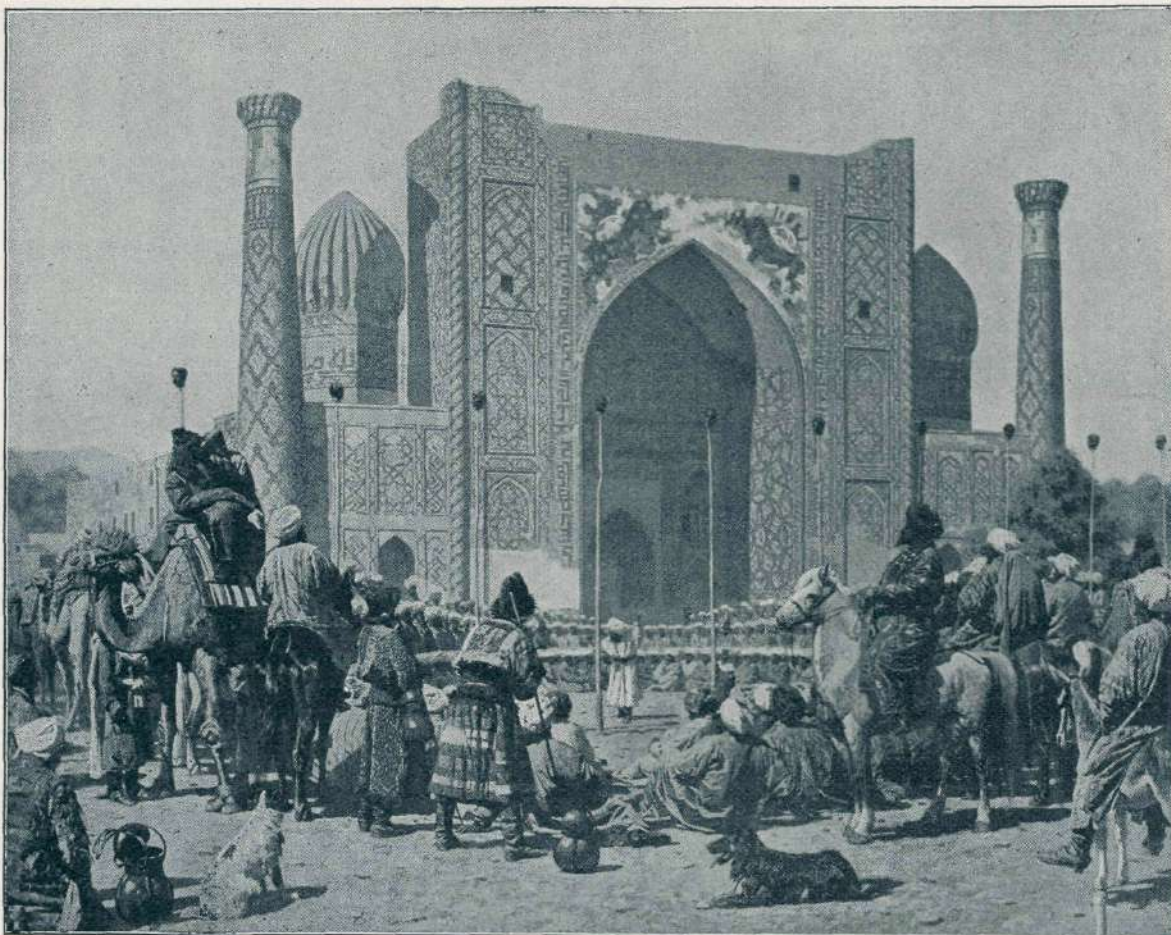
protestant, a mi še zdaj ne vemo, kaj uči. Nerodno je opisano razmerje Trubarjevo do celjske Barbare. Seveda pride Barba njega iskat in se mu ponujat. Trubar ji govori dolgočasno razpravo o „močnem stožerju, okrog katerega se suče svet“, in ki se imenuje lju-bezen, o „čisti prirodi“ in „naravnih zakonih“ ter konča slednjič svoje predavanje z vzklikom:

Glej, to je moja žena Barbara!
In rakom žvižgat pojde celibat! (Str. 48.)

luteranskimi „teologi“ pri vinskih bokalih re-
šuje evangelij:

In Trubar zgrabi za svoj vrč pa pravi:
„Kaj hočemo?“ Svoj čisti evangelij
brez zaplat tujih, brez primesi krive!
(Str. 55.)

Da, svoj evangelij! A kaj je v tem evan-
geliju? Nič, vsaj Aškerc izpelje Trubarja z vrčem
vina v roki takoj v jako neevangeljsko strujo,
v kateri zabavlja čez „jarem“ in čez škofa, ka-



ZMAGOSLAVNA SLOVESNOST.

V. V. VEREŠČAGIN.

Kako je to nerodno in banalno! Tako menda še ni snubil živ človek. Kaj naj rečemo k duhoviti opazki str. 51.:

O kdor za Trubarja se piše, tá
ne izneveri se prepričanju...

Veliko pomanjkanje idej zakrivajo take prazne besede. Skokoma vidimo Trubarja naenkrat v Ljubljani kot kanonika, kjer seveda zopet med

teremu želi, da „se naj repenči!“ Škof ga po-
kliče k sebi iz pijane družbe. Aškerc bi moral
zdaj vendar, ko si stojita škof in Trubar na-
sproti, izraziti v teh dveh osebah vtelešeni
ideji. A nič manj nego to! S praznimi, ironič-
nimi frazami je napolnil Aškerc ta prizor. Niti
škof niti Trubar ne govorita o veri. In tudi
v ovadbi na cesarja ve Aškerc povedati le
nekaj zunanjih znakov notranje vere v jako
neotesani obliki.

Iz tega je razvidno, da nam Aškerc ni podal prav nobenega dušeslovnega razvoja v Trubarju. Vidi se, da je imel le ta namen, da bi ob Trubarjevem imenu kolikor mogoče udarcev dal katoliški cerkvi. Pri tem se ne boji nikakega pretiravanja. O slovenskem narodu trdi, da „v jeziku tujem govori mu cerkev“ (str. 81.). O sebi trdi Trubar, da sta mu „vzora Ciril, Metod“ (str. 82.), kar je pač velika glupost, saj sta ravno sveta brata Ciril in Metod najlepša zgleda zvestobe do svete stolice. Ali kaj naj rečemo, če se primerja Trubar s svetim Pavlom, kateri je „svoj tek dokončal in vero ohranil“ (str. 134.), ko je vendar Trubar svojo vero zavrgel? Kako smešno, ako se Trubar primerja z apostoli-mučeniki, ki jih „iz kraja v kraj gonila je usoda“ (str. 47.), pri tem pa—Barbko objema!

Sto stvari se nam vsiljuje, ko čitamo take potvare. A da ne zabredemo v posameznosti, držimo se le vodilnih idej!

Aškerc je napančo karakteriziral protestantovsko gibanje na Kranjskem. Opeva ga, kot bi bilo to neko ljudsko gibanje, kot zdravo lečilo proti propali katoliški cerkvi. Iстина je pa, da so bili protestantje sami mnogo slabši od katoličanov, in da so odpadle z debela katolicizma ravno najbolj gnile veje. Dalje to gibanje ni bilo narodno. Odpadli so plemiči, ki so bili popolnoma nemškega mišljenja, a ne iz verskih vzrokov, ampak ker so se jim sline cedile po cerkveni posesti. Upali so, da bodo po reformaciji mogli pograbit vso cerkveno last, in zato so toliko žrtvovali za lustrsko propagando. Povzdigniti slovenskega jezika ni nihče mislil. Povelje, da se naj začne izdajati slovenske knjige, je izšlo od nemške gospode. Ko sta vojvoda würtemberški in Vergerij za agitacijo hotela izdajati italijanske, slovenske in hrvaške knjige, se je Trubar sam izpočetka slovenskim prevodom upiral. Trubarja so silili Nemci, da je prestavljal, in mu dajali denar; bil je orodje v rokah iste sile, katera tudi sedaj z velenemškimi tendencami širi odpad od katoličanstva po naših krajih.

Protestantovska gospoda je bila predrzna in gospostva željna. Ko je škof Urban Tekstor v Kranju pridigal ljudstvu v slovenskem jeziku in ga svaril, naj ne posnema odpadniške gospode, so protestantovski stanovi dolžili škofa, da hujška ljudstvo k uporabi proti gospodi, in so mu grozili, da ga zatožijo pri cesarju kot hujškača. Odpadniki, ki so rabili vsa sredstva obrekovanja in laži proti katoliški hierarhiji, so s silo širili svoje ideje, a če je zoper nje kdo kaj rekel, jim je bil takoj upornik! To je bila svobodna misel takrat. Kar so Habsburžani storili proti upornim protestantovskim stanovom,

ki so celo s Turki držali proti svoj ilastni domovini, to tendenčni zgodovinarji in „pesniki“ opisujejo kot nekaj nečuvenga; a krivice, ki jih je storila ta prevzetna, samopašna, krivična in nravno propadla gospoda, se zamolčujejo, olepšavajo ali vsaj izgovarjajo. Da, Aškerc, to je čudno, da so vedno oni najbolj proslavljali svobodno misel v besedi, ki so je najmanj priznavali v dejanjih!

Slednjič je pa Aškerc tudi bistvo protestantizma samega popolnoma izgrešil. Sicer nam popisuje protestantovsko bogoslužje — seveda prazno in prozaično —, ter se poizkuša celo enkrat v verski pesmi. A kako nerodno! Pesem, ki se začena s slabim verzom:

O Bog, naš Bog, veliki Bog (str. 128.)

je pač jako slaboten posnetek stare nemške:

Ein' feste Burg ist unser Gott.

Tu pač vidimo, kako mnogo je izgubil protestantizem na poti s Pruskega na Slovensko! Še Virki in Volkmerji so zlagali boljše pesmi. Vendar je Aškerc svoji svobodomiselni tendenci žrtvoval slednjič ves protestantizem in junaka Trubarja ž njim.

Na pomoč mu je prišel Turek Uzrajm-beg. Aškerčeva tendenca meri vedno na to, da pokaže krščansko vero kot najslabšo in najbolj nespametno. Zato rad privleče od Bagdada ali od Bombaya sem kak orientalski orakelj, kateri s svojo lučjo preganja krščansko mračnjanstvo. Uzrajm-bega so vjeli in pripeljali v Ljubljano. Po Trubarja pišejo, da naj izpreobrne Uzrajm-bega. Trubar seveda neče zamuditi lepe priložnosti. A ko stoji Turku nasproti, ne more skoro nič povedati. Ali Trubar ne ve nič, ali Aškerc — žalostno dejstvo je, da veliki Trubar pač trdi, da je evangelij boljši od korana, a to je tudi vse: dokazati tega ne more. Ves zmešan stoji začetnik slovenske literature pred moslimom, kateri se pokaže kot največjega modrijana v celi „zgodovinski epski pesnitvi“. Ali je čital Uzrajm-beg Lessingovega „Nathana“? Čudno! Turki so vendar z najgorjim fanatizmom morili kristjane. Mohamed je vzor najbolj nečloveške nestrpnosti. Požgane vasi in gnijoča trupla so kazala poti, po katerih je islam hodil. Smrtni sovražnik jugoslovanskega življa je kot trinog stal na vratu narodu, kate-rega ponižni zastopnik je stal pred Uzrajm-begom. In vendar govori Aškerčev Turek:

Ostaniva si brata pa pustiva
na strani alkoran in evangelje!
Nad vsemi verami je bratovstvo,
nad črkami je mrtvimi ljubezen!

(Str. 128.).

Turek uči kristjana ljubezni! To je pa že največja nesmisel, kar jih je rodila slovenska literatura. Kačič in Martič, Gundulić in Mažuranić — kaj ste nam pevali vi! Smičiklas, raztrgaj svojo zgodovino Hrvatske! Tu vam je vstal slovenski poet, kateri je z eno potezo razdril vse vaše svetovno naziranje; malo je trenil, in izginila so stoletja! O misel svobodna, koliko neumnosti zahtevaš od svojih pristašev!

Trubar je ves zmešan, ne nad predrznostjo Turkovo, ampak zato, ker dobri mož res ne ve absolutno nič odgovoriti. Kakor šolar, ki mu učitelj strga domačo nalogo, češ da je preslabo narejena, je v zadregi in si ne ve pomagati. Ves preplašen pobere klobuk, zasede konja in zbeži naravnost na Nemško nazaj. Vsaka pozitivna vera — tudi protestantovska — je po Aškerčevih mislih s tem odpravljena.

Tako je tudi Trubar dobil svojo brco, ker — ni dovolj svobodomiseln. Ta nazadnjak je še veroval v evangelij! Kako mračnjaško! V bratovski ljubezni je Aškerc izpostavil zasmehu njegovo učenost. S tem pa je obsojeno vse Trubarjevo delo. Kajti protestantizem je naravnost nasproten Aškerčevim nazorom. Uzrajmbeg govori o delih ljubezni. Luther pa pravi, da je edino izveličavna le vera, a dela so nepotrebna. Trubar z Luthrom zahteva kot edino potrebno, da se razum vklone pred božjim razodetjem, Aškerc pa zametuje vsako razodetje in uči le suverenost misli svobodne. To sta vendar direktni nasprotstvi. Aškerc je tako kar kratko razdril vso Trubarjevo glorio, ne na nežen, pesniški način, ampak z ironijo, ki nikakor ne povzdiguje vrednosti te epske pesnitve.

Nečem se spuščati v podrobnosti, n. pr. v jako nepesniško sumničenje, da so na papeževem dvoru zastrupljali (str. 122.) itd. Seveda se je držal Aškerc pristranskega luterana Elzeja. Komur se ljubi, naj primerja posamezne dogodke z zgodovinsko resnico! Jaz sem svojo dolžnost storil s tem, da sem nekoliko analiziral samo Aškerčeve misli. V kratkih besedah lahko izrečem svojo sodbo: Aškerčev „Trubar“ ni epos, ampak zbirka prizorov, ni pesniški stvar, ampak verzificirana srednje dobra proza, brez vsake uglajenosti in fineze, tendenčen proizvod, v katerem vsiljuje pesnik svoje osebne nazore. Trubar je ž njim več izgubil, kakor pa pridobil.

Dr. Evgen Lampe.

Skalnica. Psalmi v čast M. D. svetogorski in kratek zgodovinski pregled svetogorske božje poti. Za 50-letnico razglašanja brezmadežnega Spočetja zložil dr. Anton Pavlica. Založilo „Katoliško društvo detoljubov v Gorici“. Tiskala „Narodna tiskarna v Gorici.“ Str. 20. Lična

knjižica obsega najprej devet pesem v proslavo Matere božje v pristrčnem zlogu z mnogimi bibličnimi reminiscencami. Drugi del prinaša pa zgodovinski pregled, iz katerega posnemamo, da sega božja pot na Sveti gori do l. 1539. Cerkev je bila dovršena l. 1544. Frančiškani so prišli na Sveto goro l. 1565., so bili pregnani l. 1786., in so prišli zopet nazaj l. 1900.—Slednjič je še osem pesmi gospoda dr. Pavlice, katere je uglasbil g. Ivan Laharnar. Ta knjižica je spisana za svetogorske romarje, katerim bodi prav priporočena. L.

Koledar „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1905.

Koledar se je slovenskemu narodu tako priljubil, da bi ga sedaj več ne mogli pogrešati. Saj prinaša vsako jesen najvažnejše vesti iz širnega sveta, v svojem koledarju — v ožjem pomenu — nam pokaže bodočnost, v svojem zamotanem ključu skrivnost vremena; poleg tega pa prinese celo vrsto poučnih in zabavnih sestavkov.

Poučni del letošnjega koledarja moramo z veseljem pozdraviti, ker se odlikuje po različnosti in zanimivosti sestavkov. Prav lep je življenjepis: „Ivan Vajkard Valvazor, slavni kranjski zgodovinar“, spisal M. Pirnat. Jako zanimiv in poučen je spis: „Beneški Slovenci“, spisal Ivan Trinko. Pisatelj nam podaja čisto v kratkem silno zanimivo sliko o naših bratih ob italijanski meji; opisuje nam kraje, kjer prebivajo, in nam naslika njihove žalostne kulturne in gmotne razmere. — Premalo se brigamo sami zase. „Mohorjeva družba“ nam je že opisala Avstralijo, Kitajsko in Japonsko, obeta nam opis Afrike, a domače kraje zanemarlja. Kakor je opisal profesor Trinko beneške Slovence, bi morali opisati vse slovenske pokrajine; tem naj bi sledili opisi slovanskih narodov. Pridružiti se moramo v tem mnenju prof. Trinkota, ki pravi: „Jaz mislim, da se mora spoznavanje širiti kakor kolobari na mirni vodni površini, če vržeš kamen v njo. Najprej začnimo pri sebi in spoznavajmo sebe in svoje in potem druge po vrsti, kakor so nam bolj ali manj bližnji in sorodni. — Tudi o katoliških misijonih imamo v letošnjem koledarju tri zelo zanimive sestavke, katerim so pridejane nekatere prav lepe slike. V splošnem pregledu po misijonih pogrešamo kakega obširnejšega poročila o ruski cerkvi, ki nas Slovane pred vsemi zanima, in ker se ravno sedaj živeje deluje za unijo obeh cerkva.

Poučni del letošnjega koledarja je vsekako zanimiv; želimo le nekaj več takega drobiža, kakor ga ima na zadnji strani, in malo kroniko o najvažnejših dogodkih po svetu. Jako primeren je bil v prejšnjih koledarjih „Razgled